ASOS JOURNAL
The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 3, Sayı: 11, Nisan 2015, s. 273-281
Tevfik Fikret Özel Sayısı

M. Fatih KANTER[1]

TEVFİK FİKRET'İN ŞİİRLERİNDE KİMLİK İNŞASI

Özet

Varlık, geçmiş, an ve gelecek çizgisi üzerinde kendini tanımaya odaklıdır. Zaman ve mekândan hareketle yaşamı ve yaşam içerisindeki yerini belirleme çabası kimlik kurgusunun da bir parçasını oluşturur. Bireyin yaşam olarak adlandırdığı dünyalık hayatı zaman ve mekânla birlikte değerlendirilmesi yüzyıllar öncesinden filozofların düşüncelerinde belirir. Belirli bir zaman ve mekân içerisinde var olan ve varlığını da hareket ile devam ettiren bireyler/toplumların tarihselliği de buna bağlıdır.

Servet-i Fünun Dönemi şairlerinden olan Tevfik Fikret gelecek kurgusunu oğlu Halûk üzerinden gerçekleştirmeyi amaçlar. Fikret, şiirlerinde genellikle karamsar bir tablo çizer. Ancak geleceğe dönük şiirlerinde umutludur. Bu umudun sebebi ise oğlu Halûk'tur.

Bu makale, Tevfik Fikret'in şiirlerinde kimlik inşasının ne şekilde kullanıldığını göstermeyi amaçlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Kimlik, Şiir, Tevfik Fikret

IDENTITY CONSTRUCTION IN THE TEVFİK FİKRET POETRY

Abstract

Existence focuses on the past, present and future to explore and define itself. To specify life and one's position in life depending on time and space is also a part of identity construction process. One's life on Earth, defined as daily life, was first evaluated in line with time and space concepts in the works of philosophers centuries ago. Historicity of peoples / individuals depends upon their existence and movements in accordance with specific times and spaces.

Tevfik Fikret, one of the most notable poets of the Servet-i Fünûn period, aims to construct the prospective vision through his son Halûk. He generally composes

[1] Doç. Dr., Ahi Evran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, fatih.kanter@hotmail.com

pessimistic poetry, but he is more hopeful in his poems about the future. The factor underlying his hopes is his son Halûk.

This study mainly focuses on how Tevfik Fikret deals with identity construction in his poems.

Key Words: Identity, poem, Tevfik Fikret

GİRİŞ

Tevfik Fikret, Türk edebiyat tarihinde bireysel temaları şiire taşıyan şairlerden sayılmakla birlikte yaşadığı toplumun sorunlarına da tamamen duyarsız kalamaz. Zira onun ve neslinin içinden geçtiği dönemde Türk milleti varoluş mücadelesinin içerisindedir. Tarih sahnesinde varlık-yokluk savaşı veren bir milletin ferdi olarak Fikret de sosyal içerikli konuları metin düzlemine taşır. Bu dönemde topraklarının bütünündeki isyanlar ve huzursuzluğun bir yansıması olarak, *"Türk düşmanlığı ve fanatik milliyetçiliği, politikalarında esas kabul eden Yunan hükümetlerinin genişleme emelleri, 1897'de bir Osmanlı-Yunan savaşına yol açmıştır."* (Karpat 2012: 74) Bu savaş sırasında toplumun içinde bulunduğu durumu kendinde içselleştiren Mehmet Emin Yurdakul'un *Türkçe Şiirler*'i bir fark ediş çığlığı olur. Özellikle toplumsal bir fark edişi çığlığa dönüştüren şair; *"Ben bir Türk'üm dinim, cinsim uludur"* (Yurdakul 1969: 22) ibareleriyle Millî bir edebiyat oluşumunun da sloganını hazırlar. Ben'i bireysel olmaktan çıkarıp toplumsal düzleme taşıyan bu söylem, Mehmet Emin ile birlikte Osmanlı Devleti'nin kurucusu olan Türklerin benlik algılamasının yansımasıdır. Aslında varlık alanının işgali sonucu refleksif bir tavır olarak ortaya çıkan bu durum toplumsal ben'in kendi farkına vararak verdiği tepkidir. Benlik algısı olarak nitelendirilebilecek bu tepki, Tevfik Fikret'in *Millet Şarkısı* adlı şiirinde toplumsal bilincin refleksif tavrı olarak belirir:

"Çiğnendi, yeter, varlığımız cehl ile kahre;

Doğrandı mübârek vatanın bağrı sebepsiz.

Birlikte bugün bulmalıyız derdine çâre,

Cân kardeşi, kan kardeşi, şân kardeşiyiz biz.

Millet yoludur, hak yoludur tuttuğumuz yol;

Ey hak, yaşa, ey sevgili millet, yaşa… Var ol!" (Parlatır-Çetin 2004: 487)

Şiirin hemen başlangıcında yer alan; *"Çiğnendi yeter varlığımız cehl ile kahre"* ibareleri, toplumun varlık alanının yok sayıldığı gerçeğine göndermede bulunur. Bireyin ve toplumun kutsal saydığı değerlerin yok sayılarak "çiğnenmesi", etki-tepki prensibinin harekete geçmesi anlamını taşır. Kendi varlık alanının ihlal eden ve tanımayan herkes ben/kolektif ben için öteki düşman olacaktır. İşte Osmanlıyı ve dolayısıyla Türkleri yok etme arzusuyla varlık alanını ihlal eden öteki karşısında varlığını devam ettirme mücadelesi içerisine girer. Fikret'in şiirindeki söylem de bu paralele de milleti bilinçlendirme ve birlik olmaya çağırma amacını güder.

Fikret'in varlık alanının ihlali karşısında dile getirdiği bu birliktelik anlık refleksif bir tavırdır. Ancak onun bireysel ve toplumsal anlamda gelecek inşası özellikle oğlu Halûk'un doğumundan sonra belirginleşir.

Kimlik İnşası ve Fikret'in Şiirlerinde Kimlik İnşası

Kendini tanımaya ben ve ötekiler ayrımı ya da benzerliğinden yola çıkarak başlayan insan, yaşam alanında sürekli bir kimlik edinme çabası içerisindedir. Bu çaba, elbette öncelikli olarak önceden hazırlanmış belirli normların ve kodların içerisinde şekillenir. Bu normları kabullenen insanın kimliği, başta aile olmak üzere yakın çevreden uzak çevreye doğru yayılan bir kimlikler bütünü ve kimlikler karmaşası içerisinde var olur. Assmann'ın tespitiyle kimlik; *"bir bilinç sorunu, daha doğrusu kişinin kendi hakkında bilinçsizce oluşan algılayışının bilince çıkmasıdır. Bu hem bireysel hem de toplumsal düzeyde geçerlidir."* (Assmann 2001: 130) Dolayısıyla kimlik kazanma çabası, bireyin kendi yaşamı ve yaşadığı çevre ile yakından ilintilidir. Her birey, doğumundan itibaren kendini tanımaya başladığı sürece kadar anadili, din, gelenekler, ekonomik durum, coğrafik bölge/vatan, ırk vb. özelliklerin içerisindedir. *"Bireysel veya kolektif kimlik ihtiyacı bir kişi veya grubun kendisine duyduğu ve doyurmaya çalıştığı bir ihtiyaç olmaktan ziyade, toplumsal yapı ve örgütlenmelerle, çevresel norm ve değerlerle, dünyanın ve çağın havasıyla ilişkili olarak gelişen ve yaşanan bir ihtiyaçtır."* (Bilgin 2007: 14) Dolayısıyla benliği tümleyen bir yapı olarak konumlanan kimlik, ben'in kendisi dışında gelişir.

Kimlik kurma ya da toplumsal kimlik kazanımı, sadece ben'in birey olarak varlık alanı oluşturmasını değil aynı zamanda toplumun ya da toplumların devamı anlamını da içerir. Bu içerme, asırlardır yok olan ya da yok olmak üzereyken yeniden varolma mücadelesi veren toplumların kimlik kurma biçimlerini ve yeniden inşa süreçlerini kapsar. Özellikle 19. yüzyıl sonrası Fransız İhtilaliyle tüm dünyayı büyük bir girdap biçiminde içine alan milliyetçilik akımlarının çokuluslu imparatorlukların sonunu hazırlamasının toplumların kimlik kurma süreçleri üzerindeki etkisi, "millî kimlik" oluşturma çabalarıyla belirginlik kazanır. Zira bu imparatorluklar içinde yaşayan farklı milletlere mensup topluluklar bağımsızlık mücadelesi içerisine girerek yeniden ulus inşa etme ve kimlik kurmaya başlamışlardır.

Milletler, bir topluluk olarak belirli ölçütleri yerine getiren ya da getirmesi beklenen bireylerden oluşur. Millet olmak yalnızca insanların bir arada bulunması ve coğrafi birlikteliğe sahip olmaları anlamını taşımaz. Dolayısıyla tarihsel süreç içerisinde milletlerin oluşumu birçok farklı unsurun birleşimiyle meydana gelmiştir. Kendiliğinden ya da kurgulanmış/oluşturulmuş bir millet olmak bu nedenle ilk bakışta olanaksız görünmektedir. Bu nedenle toplumların özellikle etnik, coğrafi, dil ve inanç temelli olarak bir arada yaşama alışkanlıklarının da etkisiyle kültürel bir doku içerisinde milletleri oluşturduğu gerçeği akla daha yatkın gelmektedir. Toplumların ya da toplulukların bağımsız bir biçimde bir arada yaşama arzusu da bu durumun bir başlangıcı ve sonucudur. Bu durum ise hem bir toplumsal kimlik/ kolektif kimlik hem de millî kimlik inşa etme gereksinimi oluşturur. Bu gereksinim toplumsal kimlik kavramından bağımsız değildir. Zira toplumsal kimlik kavramı, ulus ve ulusçuluk kavramları ile birlikte ele alınagelmiştir. Toplumların birer topluluktan ziyade ulus olarak adlandırılması ise özellikle 17. ve 18. yüzyılda tüm dünyadaki toplumsal hareketlerin/isyanların yeni arayışları sonucu ortaya çıkar. Ulus ve ulusçuluk hakkında yapılan tartışmalar, başlangıçta hangisinin daha önce ortaya çıktığı üzerinde gerçekleşir. Bununla birlikte ulusların oluşum süreçleri üzerinde savlarını ortaya koyan düşünürler, felsefi temelli oluşumların referansını kullanarak ulus-inşasını ele almışlardır.

Tevfik Fikret'in şiirlerinde kimlik inşası özellikle oğlu Halûkla birlikte ortaya çıkmasına rağmen döneminde yaşanan savaşların yansımasının görüldüğü şiirlerinde bu inşanın izlerine rastlamak mümkündür. Türk- Yunan savaşı sonrası kaleme aldığı vatani konulu şiirlerinden

olan *Kenan*, *Hasan'ın Gazası*, *Şehidlikte*, *Asker Geçerken* ve *Kılıç* adlı eserleri toplumsal bilincin yansıması niteliğindedir.

Kenan şiirinde Anadolu köylüsü olan Kenan'ın gazi olarak askerden dönüşü hikâye edilirken, bu durumun doğallığına dikkat çekilir. Zira köyde "sıska ve aciz" bir çocukluktan "gürbüz" bir delikanlı oluş süreci ve ardından harb çıkınca askere gidişi ve yaralı olarak dönüşü;

"Harb oldu, bütün köydeki şübban-ı hamiyyet

Ser-hadde şitab eyledi… Ken'ân da beraber;

Bir gün pusuda bir avuç erbâb-ı celâdet

Bir fırka harâb eyledi… Ken'ân da beraber.

Ken'ân köyüne yaralı dönmüş geliyordu.

Pişinde bir âvâze-i şân yükseliyordu!" (Parlatır-Çetin 2004: 293)

şeklindeki ibarelerle sunulur. Bu ibareler, Anadolu köylüsünün yaşam algısında savaşın yerinin ne kadar doğal olduğunu gösterirken toplumsal bilincin de bu doğrultuda işlediğini belirler. Bu doğallık, Anadolu halkının vatan sevgisini kimliğin bir parçası olarak taşıdıklarının da göstergesidir. Fikret'in bu doğrultuda yazdığı Hasan'ın Gazası şiirinde de tıpkı Kenan gibi askere giden ve vurulan bir gencin hikâyesi aktarılır. Kenan şiirinin daha genişletilmiş hali olan bu şiirde geç kaldığı için harbe katılmaya gönüllü yazılamayan vatanperver bir gençtir. Ancak o soyundaki şehitleri örnek alarak yol düşer ve yalnız başına gidip asker olur. Bir an önce düşmanla vuruşmak arzusuyla tutuşurken kendini harbin içinde bulur. Bir çarpışma sırasında bayrağı tepeye diker ancak vurulur:

"Hasan'dı bayrağı rekz eyleyen o gün tepeye;

Zavallı, tabyayla birlikte yaklaşırlarken

Şehid olan çavuşun dest-i ra'şe-nâkinden

Bu şânlı râyeti kapmış, düşürmemişti yere;

Fakat ne çare ki bir kurşunuyla hasm-ı zebun

Düşürdü hâke o şîr-i gazâyı, garka-i hûn." (Parlatır-Çetin 2004: 299)

Hasan, savaşı katılmayı ve düşmanla vuruşmayı isterken içindeki vatan sevgisi, onun genlerinde taşıdığı kan hafızasıyla ilgilidir. Zira o köydeki diğer gençleri gibi cenge türküler söyleyerek gitmeyi tarihin ve toplumsal bilincin bir sorumluluğu olarak hisseder.

Şehidlikte şiiri vatan için canlarını feda edenlerin uhrevî havasını yansıtmayı hedefler. *Asker Geçerken* ve *Kılıç* şiirleri ise toplumsal bilinci uyandırmayı amaçlayan bir yapıda sunulur. Şanlı geçmiş duygusuyla geleceğe yönelme arzusu toplumların ortak noktalarındadır. Bu bağlamda "asker" ve "kılıç" simgeleri bu şiirlerde toplumsal birlikteliği barındıran değerlerdir.

Fikret'in şiirlerindeki kimlik inşasının rol modeli oğlu Haluk'tur. *"1895 yılında doğan Halûk, Fikret'in hayatında ve dünyaya bakış tarzında mühim rol oynar. Mizaç itibariyle kötümser olan, İstibdad devrinin boğucu havasıyla bu kötümserliği kat kat artan Fikret'i hayata bağlayan amillerden biri Halûk olmuştur."* (Kaplan 2004: 125) Bu nedenle onun geleceğe

yönelik tüm düşünceleri Haluk'la birlikte hayat sahnesinde yerini alır. Zira Hâluk, Fikret'in münzevi mizacını değiştiren ve geleceğe dair umutlar beslemesine aracı olan bir konum üstlenir. Temelde çocukların, bireysel ve toplumsal anlamda geleceğe dönük bir izdüşümü olması kimlik inşa sürecinin çocukta başlaması gerçeğine de göndermede bulunur. Bu bağlamda Fikret, Haluk'a yazdığı şiirlerinde kimlik inşasını sadece kendi geleceğini değil hayal ettiği yarınları da yansıtır. *Haluk İçin* adlı şiirindeki;

"Çocuk, çocuk… Şu mücessem şetâret-i mutlak

Tutup koşar o hayâlin de şâh-bâlinden!" (Parlatır-Çetin 2004: 410)

dizeleriyle çocuğun mutlu bir hayali gerçekleştirmedeki rolü belirlenir. Bireyin dünyalık yaşamdaki varlığı, ancak geleceğe umutla bakabilmesinden geçer. Şimdiki andan ve gelecekten kaygı duymak yerine güzel günlerin geleceğini hayal eden birey kendisi için istediklerini aynı zamanda gelecek nesiller için de ister. İşte Fikret'in bedbin ve karamsar ruh halini tersine çeviren oğlu Haluk da, varlığı geleceğe umutla taşıma kaygısının yansıması olarak bir umut ışığı olarak şiirlerde yerini alır. *Haluk'un Sesi* şiir bu bağlamda, Tevfik Fikret'in yaşamı olumlayan ve yaşama sevincini Haluk'la birlikte geleceğe taşıyan bir biçimde aktarılır:

"Terennüm eyliyor sesin,

Ne söylüyor bilir misin?

Diyor ki: İşte leyl olur, tulû olur, nehar olur;

"Şita geçer, bahar olur;

Zemin şükûfe-zâr olur;

"Çiçeklerin tarâvetiyle pür-tarâvet-i şebâb;

"Gezer, koşar, uçar, güler… Güler bütün zevi'l-hayat" (Parlatır-Çetin 2004: 411)

Bir çocuğun sesiyle, yaşamın tüm akışının değiştiğine, mutluluğa doğru bir akış sağlandığına göndermede bulunan Fikret, aslında içten içe kendi mutluluğunu doğaya/dış dünyaya yansıtır. Halûk'un sesi ile yankısıyla hem doğanın canlanması hem de Fikret'in ruhunun tazelenmesi anlamına gelen bu söylem şiirin son dizelerinde; *"Melek çocuk! Baban senin sesinle bahtiyâr olur./ Terennüm eyliyor sesin,/ ne ruhsun bilir misin!"* (Parlatır-Çetin 2004: 412) şeklinde yer alır. Şiirde özellikle ses imgesinin kullanılması, Fikret'in varlık alanını geleceğe Haluk'un aracılığıyla aktarma arzusunun bir yansımasıdır. Zira ses bireysel anlamda da toplumsal anlamda da kendine özgülüğü, özgünlüğü ve millîliği imler. Bireyin hayata çıkış sahnesinde varlığıyla bütünleşen ses, toplumların da genel karakteristiğini yansıtan tüm değerleri içinde barındıran bir imgesel açılımdır.

Haluk'un Bayramı şiirinde mutluluğun yalnızca çocukların hakkı olduğuna; *"Baban diyor ki: "Meserret çocukların, yalnız/ Çocukların payıdır! Ey güzel çocuk, dinle;/ Fakat sevincinle/ Neler düşündürüyorsun, bilir misin?... Babasız,/ Ümidsiz, ne yavrucakların şimdi/ Sıyah-ı mâteme benzer terâne-i îydi!"* (Parlatır-Çetin 2004: 413) dizelerinde vurgu yaparken aynı zamanda babasız çocukların mutsuzluklarına da Haluk'un ortak olmasını ister.

Servet-i Fünûn dergisinde *Zevrak-ı Hayat* başlığı ile yayımlanan ancak Rübab-ı Şikeste'de *Yine Haluk* adlı şiirinde ise Fikret yaşamının odak noktası olarak oğlunu işaret eder:

"Bütün derdimin esbâbı sende toplanıyor,/ Sen, âh ey sarışın tıfl-ı nâ-tüvan, hep sen!" (Parlatır-Çetin 2004: 416).

Gelecek kurgusunu oğluyla cisimleştiren şair, içinde bulunulan zaman diliminde mutlu bir "yarın"ı tahayyül eder. Mizaç itibariyle reel dünyanın sıkıntılarından bunalarak ütopik âlemlere sığınan Fikret'in *Yarın* şiirinde reel dünyanın sınırları içerisinde şimdiyi ve geleceği düşünür. Şiirin ilk bölümlerinde yarını; "o bir cenin ki bugünden tevellüd eyleyemez" şeklinde karanlık ve bilinmez bir biçimde tanımlarken ikinci bölümde söylediklerinden rücu ederek; "Hayır, melek çocuğum, hep yalandı, söylediğim,/ benim olanca huzurum, sürûrum, işte fedâ,/ Çocukça, nazlı küçük bir dakika şevkin için;/ Büyür gözümde seninle hakikât-i ferdâ;/ Bugün çalışmalıyım ben yarınki zevkin için." (Parlatır-Çetin 2004: 418) ibareleriyle onun geleceğe umutla bakmasını sağlayan oğlunun varlığına göndermede bulunur. Bu umut Tevfik Fikret'in içindeki yaşama sevincini de canlandıracak bir yapı arz eder. Aynı dönemlerde yazdığı *Yaşamak Aşkı* adlı şiirinde yer alan; *"Büyüyor cism-i nev-hayatiyle/ Sarışın tatlı bir çocukcağızın/ Yaşamak aşkı bende her emele/ Olacak melce-i yegâne yarın"* (Parlatır-Çetin 2004: 420) ibareleri de bu doğrultudadır. Fikret'in geleceğe bu denli sarılması "sarışın çocukcağız" şeklinde şiire giren Halûk aracılığıyladır.

Tevfik Fikret gelecek kurgusunu zaman olgusuyla birlikte Haluk'un Defterinden adlı bölüme aldığı şiirlerle daha imgesel bir söylemde sunar. *Hayat*, *Kocaman Saate*, *İzler*, *Dün Gece*, *Sabah Olursa*, *Mazi… Âti*, *Cevab* şiirleri Halûkla birlikte sürekli varlığı ve zamanı düşünen şairin içsel çatışmasının metne yansımalarıdır.

Hayat şiirinde bugünle ilgili karamsar bir tablo çizen Fikret gelecekten ve Halûk'un neslinden umutludur. Bugünü "müselsel bir ihtiyac-ı siyah"a ve saadeti de "gafil bir iştiyâk-ı tebâh"a benzeten şair kötümser ruh halini oğluna ve dolayısıyla yarınlara aktarmamak için;

"Hayır bu zehrime sen vâris olma, evlâdım;

Yarın, ümîd ediyorlar ki, bir genişçe adım,

Bir atlayış, - ne diyorlardı pek de anlamadım,-

hayâtı kurtaracak;

Beşer… bu şimdi muazzeb sürüklenen meflûc,

Adım adım ezecek zirve-i halâsa urûc…

İnan, Halûk, ezeli bir şifâdır aldanmak!" (Parlatır-Çetin 2004: 457)

ibarelerini kullanır. Gelecek umudunu son dizede "aldanmak" olarak değerlendiren şair, bu sözcüğün metinsel planda umutla eşdeğer bir yapıda kullanıldığının işaretini verir. Zira oğlunu kendi zehrine ortak etmek istemeyen şair kendi umutsuzluğunu umuda dönüştürmek için bir tutunacak dal arar. Bu tutunmaz arzusu *Sabah Olursa…* şiirinde daha belirgin bir ümit arayışı içerisinde kendini gösterir. Yine karamsar bir tablo halinde başlanan şiirde içinde bulunulan zaman dilimi *"sislenen şu nasiye-i mukadderatı"* ve *"şu paslı çehre-i millet"* biçiminde kurgulanırken, ikinci bölümde ümitvar bir ruh hali görülür:

"Evet, sabâh olacaktır, sabâh olur, geceler

Tulû-ı haşre kadar sürmez; âkıbet bu semâ,

Bu mâ'i gök size bir gün acır; melûl olma

(...)

Silin bulutları, silkin zilâl-i ehvâli,

Ziyâ içinde koşun bir halâs-ı meşkûra.

Ümidimiz bu: ölürsek de biz, yaşar mutlak

Vatan sizinle şu zindân karanlığından uzak!" (Parlatır-Çetin 2004: 462)

İnsanı yaşadığı bunalımlı günlerde dahi ayakta tutan güç geleceğe dönük umutlarıdır. İnsanın özündeki bu varoluşunu sürdürme ve geleceğe kalma çabası, sonsuzu istem içgüdüsünün bir yansımasıdır. Zira bu söylem varlığın sürekli bir akış halinde geçmişten geleceğe doğru yöneldiğine göndermede bulunan *Mâzî…Âtî* şiirinde de görülür. İnsanın dünyalık yaşamını bir trajik olarak gören Fikret bu şiirinde; *"Evet, insan ki doğmadan/ ölmekle uğraşır"* ibareleriyle varoluşsal bir sorgulama içerisine girer. Ancak varlığını kesintisiz bir biçimde geleceğe aktarma kaygısı geçmiş-an-gelecek düzlemini bir potada buluşturur:

"Mâzî o bir muallim, o bir pîr, o bir peder,

Halin tutup snirli elinden, ağır, sabûr,

Âtîye doğru yedmeli… Âtî, o pür-seher

Bir ufk-ı muhtecib ki füyûzâta mehd-i nûr,

Efkâr için sipihr-i teâli bilinmeli;

Âtî çıkınca ortaya mâzî silinmeli!" (Parlatır-Çetin 2004: 464)

Geleceğe ulaşmanın ve varmanın yolu ise maziyi unutmak, silmek gerekliği üzerinden inşa edilir. Bu bağlamda Fikret mâzîyi ve bugünü karanlık olarak görürken âtîyi daha parlak ve yüce sıfatlarla nitelendirir. Haluk'un şahsına ve dolayısıyla nesline dönük olarak beklenen güzel yarınların tasavvuru Fikret'in haldeki durumuyla çelişir bir durumdadır. Ancak varoluşun zorunlu gerekliği olan yarına kalma arzusu bu çelişkiyi geri plana iter. Zira Tevfik Fikret, kendi ütopik dünyasını Haluk'ta tecessüm etme arzusundadır. Reel dünyadan kaçarak Aşiyan'a sığınan ve münzevi bir hayat geçiren Fikret'in hakikatten hayale sığınması mizacının yansımasıdır. Bu doğrultuda oğlunun yaşayacağı reel dünyanın sınırlarını belirlemeye çalışmak onu kötülüklerin, çirkinliklerin dünyasından uzak mesut bir gelecek içerisinde hayal etmesi de bu bağlamda düşünülmelidir.

Tevfik Fikret'in son dönem şiirlerinden oluşan Haluk'un Defterinde yer alan Halûk'un Defteri, Ümid Ölmez, Halûk'un Amentüsü, Promete, Halûk'un Vedaı, Ferda, Bir Kız Mektebi İçin gibi şiirler de yine Tevfik Fikret'in gelecek projeksiyonunu yansıtan eserlerdir. *"Ruşen Eşref: "Haluk'un Defteri, Fikret'in inkılaptan evvel ve sonra bu memleket gençliği için düşündüğü, duyduğu emellerin, kuvvetlerin, ümitlerin ve ideallerin birer formülüdür" demektedir."* (Kaplan 2004: 162) Osmanlı'nın çöküş döneminde yazılan bu eserler, değişim ve dönüşüm yaşanması gerekliğini duyumsayan bir sanatkâr bakışından izler taşır. Bu izlerin temeli ise geleceği inşa edecek genç neslin aydınlık düşünceleridir. Halûk ve neslini bu bağlamda kurtarıcı rolüne büründüren Fikret, mitolojik kahraman Promete'nin ateşi çalmasına göndermede bulunarak sunar.

Kimlik inşasının oluşumunda bireyin ve toplumun ortak bir ihtiyaç olarak duyumsadığı değerlerden biri de inançtır. Genel anlamda din duygusu olarak görülen bu değer temelde bireyin ruhsal boşluğunu dolduran bir ihtiyaçtır. Bu boşluk duygusu Fikret'in *İnanmak İhtiyacı* adlı şiirinde derinden kendini hissettirir. Bireyin temel kimlik tanımını yaparken soy, tarih, yurt ve dil bilinci gibi varlığını tümleyen değerlerin yanında yer alan inanç ya da din bilinci, ruhsal anlamda yaşama tutunmayı ve ölüm karşısında da yok olma korkusunu hiçleyen bir ihtiyaçtır. Boşluk içinde yaşayan bireyin yaşama tutunma çabasını adeta keskin bir çığlık şeklinde sunan şair, karanlıktan çıkarak aydınlığa ulaşma arzusundadır.

Sabah Ezanında, Ramazan ve Sabah-ı İd şiirleri dini içerikli şiirler olmanın ötesinde inancın toplumla bütünleşen ve ortak aidiyet unsurları halini simgesel okumaları olarak görülmelidir. Zira Fikret bu şiirlerinde dini yalnızca kutsal bir değer olarak değil toplumu bir arada tutacak mutluluk kaynağı olarak gösterir. *Sabah Ezanında* şiirinde ezanın ses imgesini şiirsel bir bütünlüğe taşırken "Allahu Ekber" sadasının arka planındaki yüceliği ve birleştirici unsuru da belirler. *Ramazan ve Sabah-ı İd* şiirleri ise toplumsal birlikteliği geçmişten geleceğe taşıyacak değerler olarak birer tablo halinde sunar. Ramazan'ı çocukluk anılarıyla bütünleştiren şair; *"İçi samt u sükûn ile mâli/ Ulu bir ma'bed-i münevverde/ Nazar-ı iltifâtı Mevlânın"* (Parlatır-Çetin 2004: 423) dizeleriyle yaşanan zaman dilimini uhrevi bir sükûnet halinde tasvir eder. Mesut bir bayram sabahının anlatıldığı Sabah-ı İd'de ise; *"Büyük küçük bütün evlerde halk hep bîdâr// bir ihtilâc-ı meserretle şimdi hep belde/ Eder çocuk gibi şûrîde neşeler izhâr…"* (Parlatır-Çetin 2004: 425) dizelerinde halkın saf mutluluğunun kolektif bir biçimde zamana ve mekâna nasıl yansıdığına işaret edilir.

Sonuç

Servet-i Fünun döneminin münzevi yaşamını içselleştiren bir şair olmasının yanında Tevfik Fikret, içinde yaşadığı toplumun sorunlarına eğilmeyi ihmal etmez. Özellikle de oğlu Halûk'un doğumuyla birlikte yaşam karşısındaki tavrını değiştiren şair, yarınlara daha umutla bakar. Varlığını geleceğe aktarma ve gelecek kurma projesini yüklenen oğlu Halûk ile birlikte gerçekleştirme arzusu onun yaşama yeniden tutunmasını sağlar. Zira kimlik inşası geleceği kurmak isteyen bireyin ve toplumun geleceğe en önemli yatırımıdır.

Kimlik inşası, varlığın dünyada sonsuz olarak kalamayacağını bilmesi ve kendisinden sonraki nesillere kendi ruhundan bir parça aktarma arzusunun yansıması olarak da düşünülebilir. Fikret'in şiirlerindeki bu arzu Millî edebiyat dönemi şairlerinin kimlik inşasıyla tam anlamıyla örtüşmese de yeni bir medeniyet kurma görevinin rol modeli olan Halûk "Promete"ye eşdeğer olarak görülür.

KAYNAKLAR

KARPAT, Kemal H. (2012), Kısa Türkiye Tarihi, (Haz. Güneş Ayas), Timaş Yay., İstanbul

YURDAKUL, Mehmet Emin (1969), Eserleri – I Şiirler, (Haz. Fevziye Abdullah Tansel), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara

PARLATIR, İsmail-Çetin, Nurullah (2004), Tevfik Fikret Bütün Şiirleri, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara

ASSMANN, Jan (2001), Kültürel Bellek, (Çev. Ayşe Tekin), Ayrıntı Yay., İstanbul

BİLGİN, Nuri, (2007) Kimlik İnşası, Aşina Kitaplar Yay., İzmir

Kaplan, Mehmet, (2004), Tevfik Fikret, Dergâh Yayınları, İstanbul